

Jāņugunis pilskalnos - Eiropas Arheoloģijas dienas 2021

Publicēts: 18.06.2021.

[Jaunami](#)

Arheoloģe Emīlija Brīvkalne (1909-1984) Tērvetes Sprīdišu parkā Jāņos 20.gs. 50. gados kopā ar Tērvetes ekspedīcijas dalībniekiem un kaimiņiem. 1951.gadā viņas vadībā sākās izrakumi Tērvetes senvietu kompleksā, kas turpinājās 10 vasaras, šo gadu laikā veicot arheoloģisko liecību fiksēšanu vairāk nekā 1000 izrakumu laukumos. Foto no LU LVI Arheoloģisko materiālu krātuves arhīva.

Eiropas Arheoloģijas dienas ir jauna, Francijā aizsākta tradīcija, kas kopš 2019. gada, ik gadu jūnijā vairāku dienu garumā iepazīstina sabiedrību ar arheoloģijas nozari dažādās valstīs. 2021. gadā tās norisinās no 18. līdz 20.jūnijam. Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde Eiropas Arheoloģijas dienās iesaistījies jau pagājušajā gadā, tomēr ņemot vērā epidemioloģisko situāciju valstī, sagatavoties plašiem klātienē pasākumiem arī šogad nebija iespējams. Tā kā Eiropas Arheoloģijas dienu norises laiks ir tuvu Vasaras saulgriežiem un Latvijā arī Līgo vakaram un Jāņu dienai, šogad sniedzam nelielu ieskatu par svētkiem saistībā ar arheoloģiskajiem pieminekļiem un Latvijas arheoloģiem.

Par Jāņu svinēšanu Latvijā senākās rakstītās liecības atrodamas Tallinas mācītāja Baltazara Rusova 1584. gadā izdotajā hronikā, kurā viņš rakstīja *“pie jāņugunīm pa visu lielo zemi ar lielu prieku danco, dzied un lēkā*, tomēr, iespējams, šī tradīcija bijusi senāka, lai gan arheoloģiskajos izrakumos liecības par tām līdz šim nav atklātas.

Jāņugunis parasti dedzināja augstākos kalnos pēc saulrieta, lai liesmām apspīdot plašu apkārtni, būtu auglīgāki lauki, tiktu atvairīts ļaunums un slimības. Daudzviet Latvijā tieši pilskalni ir apkārtnes augstākās vietas, tādēļ daudzos no tiem tradicionāli ir svinēti Jāņi. Pēc neatkarīgas Latvijas Republikas nodibināšanas izveidotā Pieminekļu valde, Jāņu svinēšanai kultūras pieminekļos izdeva īpašas

atļaujas ar nosacījumiem, kas jāievēro arheoloģiskajā pieminekļi, lai pasākums varētu notikt. Par atļaujas saņemšanu bija jāmaksā valsts nodeva. Tā, Raunas lauksaimnieku biedrība 1935.gadā lūdza izsniegt atļauju Līgo vakara rīkošanai Raunas pilskalnā (Raunas viduslaiku pils teritorijā), par to samaksājot nodevu 5,- lati. Atļauja tika izsniegta pēc saskaņojuma saņemšanas no Raunas pagasta valdes ar nosacījumiem nerakt, neko bez īpašas saskaņošanas nebūvēt, nebojāt mūrus, atbildēt par to, lai teritorija būtu uzturēta kārtībā. Atļaujas noraksts bija nosūtīts Cēsu apriņķa priekšniekam, lai nosacījumu ievērošana tiktu kontrolēta.

Padomju okupācijas laikā Jāņi nebija oficiāla svētku diena, tomēr gadsimtiem ilgu, tautas apziņā lolotu un iesakņojušos tradīciju izskaust neizdevās. Līgo vakarā tika aizdegta jāņugunis, pīti vainagi, ar meijām un jāņuzālēm rotātas svinību vietas un Latviju pāršalca līgo dziesmas. Šo īpašo tradīciju neaizmirsā arī Latvijas arheologi, starp kuriem vienmēr ir bijuši gan romantiķi, labi tradīciju un tautasdziesmu zinātnāji un dziedātāji. Īpašo noskaņu radīja arheoloģiskās senvietas, kur norisinājās izrakumi, piešķirot svētkiem senatnes teiksmām apvītu noskaņu. Ekspedīcijas, kuru laikā iekrita arī 23. un 24.jūnijs bija īpašas gan arheologiem, gan viņu viesiem un apkārtnes iedzīvotājiem, ar kuriem parasti bija ciešs kontakts un draudzība. Kopā aizdegta jāņuguns, izdziedātas dziesmas un sagaidīts saullēkts pie Daugavas, Gaujas vai citviet Latvijā daudziem ir neizdzēšamas atmiņas.

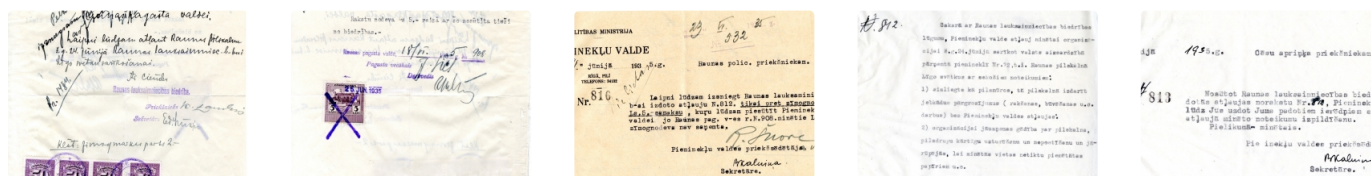
20.gs. 60.gados notika plašas arheoloģiskās ekspedīcijas, lai veiktu izrakumus plānotās Pļaviņu HES ūdenskrātuves zonā. Tika pētīts Oliņkalns, Sēlpils, Mūkukalns un citi arheoloģiskie pieminekļi Daugavas krastos, kas daļēji vai pilnībā iekļāvās ūdenskrātuves teritorijā. Zinātnei tas bija nozīmīgs ieguvums, arheoloģijas speciālistiem Latvijā sava veida izaicinājums, lai neilgā laikā iegūtu pēc iespējas pilnīgāku zinātnisko informāciju. Ekspedīcijas katru gadu ilga vairākus mēnešus, to laikā tika sagatavota jauna arheologu paaudze.

Daudzi arheologi, kādreizējā Arheoloģijas pulciņa dalībnieki, viņu draugi un paziņas atceras Līgo vakaru un Jāņus Daugavas krastā pie Aizkraukles pilskalna 20.gs. 70.gados, kad šeit notika arheoloģiskie izrakumi Vladislava Urtāna (1921-1989) vadībā. Latvijas Arheologu biedrība, atzīmējot V.Urtāna 100. dzimšanas dienu par 2021. gada arheoloģisko pieminekli ir izraudzījusies [Aizkraukles pilskalnu un senpilsētu](#).

Neaizmirstamus Līgo vakarus un Jāņus svinēja Āraišos un Turaidā, vietās, kur arheoloģiskos izrakumus vadīja Jānis Apals (1930-2011) un Jānis Graudonis (1913-2005). Viņu mūža ieguldījums ir rodams abās nosauktajās Vidzemes gleznainākajās vietās, kas joprojām ir neatkārtojamas liecības par viņu paveikto.

Sveicam visus Jāņus - arheologus un novēlam skaistus un priecīgus svētkus!

Pateicamies par atsaucību un fotomateriāliem Turaidas muzejrezervātam, Zigrīdai Apalai, Silvijai Tilko, Ritvaram Ritvaram, Alisei Gunnarsonei.

<https://www.nkmp.gov.lv/lv/jaunums/janugunis-pilskalnos-eiropas-arheologijas-dienas-2021>